

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Г. Солоїденко,
провідний науковий співробітник
Національної бібліотеки
України імені В. І. Вернадського,
канд. іст. наук

БІБЛІОТЕКИ КРАЇН БЛИЗЬКОГО ЗАРУБІЖЖЯ

(огляд за матеріалами збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития»)

РОЗВИТОК бібліотек та бібліотечної справи в пострадянських країнах до 1990-х рр. відбувався за єдиного керівництва відповідних союзних органів, забезпечувався спільним законодавством, базувався на нормативних та інструктивно-методичних документах, розроблених всесоюзними бібліотеками – методичними центрами.

З розвалом СРСР у країнах СНД розпочався етап незалежного національно-державного будівництва,

який дав змогу сформувати нові умови для розвитку бібліотечної галузі, реформувати мережу бібліотек, упровадити новітні інформаційні технології організації та використання бібліотечно-інформаційних ресурсів.

Які ж кардинальні зміни відбулися в бібліотеках країн близького зарубіжжя? На це запитання частково дає відповідь науково-практичний і теоретичний збірник «Библиотеки национальных ака-

демії наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку», який видається Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук (МААН). Збірник виходить як продовжуване видання, на сьогодні вже побачили світ 14 випусків.

Як відомо, МААН – неурядова міжнародна самостійна організація – була створена у вересні 1993 р. академіями наук суверенних пострадянських держав з метою підтримання наукових зв'язків, кооперації зусиль із проведення досліджень, законодавчого закріплення науки як важливого державного пріоритету. Робота асоціації здійснюється в постійних і тимчасових радах, комісіях та комітетах, яких нині налічується 18. Оскільки серед першочергових завдань, розв'язанням яких опікувалася МААН, було забезпечення інформаційної підтримки наукових досліджень, у 1996 р. прийнято рішення про створення Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів МААН. До складу Ради ввійшли директори наукових бібліотек академії наук, головою Ради було обрано генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) О. Онищенко, а базовою організацією визначено НБУВ.

За матеріалами засідань Ради спочатку видавалися інформаційні бюлетені, що давали уявлення про зміни в діяльності академічних бібліотек, пов'язані з інформатизацією, про зусилля, спрямовані на формування єдиного інформаційно-інтелектуального простору науки. Проте матеріали цієї оперативної інформації не могли повністю задовольнити потреби фахівців у систематичному професійному спілкуванні, і з 2000 р. Рада почала видавати науково-практичний і теоретичний збірник «Бібліотеки національних академії наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку».

Зібраний та опублікований у 14 випусках збірника матеріал викликав бажання автора цієї статті поглиблено його вивчити і поділитися здобутками та досягненнями бібліотек.

Серед країн близького зарубіжжя одними із перших розроблення об'єднаних бібліотечно-інформаційних систем розпочали національні бібліотеки Білорусі та Казахстану. Зокрема, діяльність **Казахстанського центру корпоративної каталогізації** спрямовано на розв'язання проблем створення єдиної бібліотечно-інформаційної системи Республіки Казахстан шляхом організації зведеного електронного каталогу, а також пов'язаних з ними питань координації діяльності бібліотек з автоматизації, каталогізації, систематизації та стандартизації [6].

Як зазначено у «Положенні про Казахстанський центр корпоративної каталогізації», головним його завданням є забезпечення інформаційно-лінгвістичної сумісності електронних каталогів і бібліографічних баз даних 35 бібліотек-учасниць. Серед головних функцій корпоративного центру зазначено також імпорту-експорту (копіювання) бібліографічних

записів бібліотеками-учасницями, вироблення єдиних вимог до введення інформації до електронного каталогу, розроблення критеріїв відбору інформації до зведеного електронного каталогу «Казахстаніка» та забезпечення контролю за якістю бібліографічних записів.

Казахстанська національна електронна бібліотека відкрила доступ до своїх ресурсів у глобальній Мережі в грудні 2007 р. (www.kazneb.kz). Загальний обсяг електронного сховища на лютий 2016 р. становив 22 159 е-копій, із них понад 13 тис. е-книг, близько 8 тис. авторефератів і дисертацій та ін. У рамках проекту на порталі реалізовано такі сучасні сервіси: вільний доступ до повних текстів без авторизації і реєстрації користувача на порталі; відображення документів у колекціях за тематикою, типами документів, періодом; простий, розширений, повнотекстовий пошук, уточнення результатів пошуку; одночасний пошук за онлайн-каталогами бібліотек Казахстану; дистанційний запис до бібліотеки, електронне бронювання книг у читальних залах, електронне доставляння документів, продовження терміну користування книгами, вивантаження списку знайденої літератури, замовлення відсутньої літератури для доукомплектування фондів, віртуальна довідка «Запитання бібліотекарю»; можливість перегляду рубрик «Нові надходження до колекцій», «Най-популярніші книги»; можливість перегляду книг у форматі 3D; «Єдине вікно пошуку» для всіх електронних ресурсів і баз даних бібліотеки.

Окремі публічні бібліотеки Казахстану створюють власні електронні бібліотеки. До прикладу, проект «Наш Абай» Східноказахстанської обласної бібліотеки ім. О. С. Пушкіна містить твори великого казахського мислителя, дослідження абаєзнавців і всю інформацію, пов'язану з ім'ям Абая, 20-ма мовами світу. Проект «Наш Абай» підтримали не тільки казахстанські бібліотеки та музеї, а й національні бібліотеки Азербайджану, Латвії, Литви, Узбекистану, України, Татарстану, Башкортостану, надавши оцифровані варіанти видань Абая різними мовами світу. Більше того, національні бібліотеки Литви та Монголії надіслали до Усть-Каменогорська друковані видання творів Абая у перекладі своїми рідними мовами.

Досліджуючи діяльність бібліотек пострадянських країн, слід відзначити активну участь державних органів у розбудові бібліотечної галузі, своєчасність прийняття відповідних законодавчих документів, що реагують на зміни, які вже відбулися і які прогнозуються на найближче майбутнє. Зокрема, правова база функціонування зведеного електронного каталогу **Національної бібліотеки Узбекистану ім. Алішера Навої** була закладена в законі «Об информационно-библиотечной деятельности» від 13 квітня 2011 р. та в окремих актах Республіки Узбекистан. Так, у статті 7 закону прописано, що спеціально уповноважений державний орган затверджує порядок формування і ведення електронного каталогу та координує діяльність інформаційно-бібліотечних установ [10]. Робота Республіканського центру зведеного електронного ка-

талогу, організованого на базі Національної бібліотеки ім. Алішера Навої, здійснюється відповідно до Постанови Президента Республіки Узбекистан № 1487 від 23.02.2011 р. «О мерах по дальнейшему качественному развитию информационно-библиотечного и информационно-ресурсного обслуживания на базе информационно-коммуникационных технологий на 2011–2015 гг.».

У роботі Республіканського центру зведеного електронного каталогу на сьогодні беруть участь 34 організації, серед яких провідні бібліотечно-інформаційні установи Узбекистану. Взаємодія центру з цими установами забезпечується шляхом укладання угод про членство або на основі підписання двосторонніх договорів про надання послуг.

Автоматизована інформаційно-бібліотечна система (AIBS), на яку перейшла Національна бібліотека Узбекистану ім. Алішера Навої в 2012 р., дала змогу максимально без втрат перевести створені бібліотекою записи до нового програмного середовища, а також продовжити організацію електронного каталогу на значно вищому рівні.

Завдяки фінансовій співпраці з Фондом економічного розвитку і співробітництва Республіки Корея в бібліотеці створено майданчик для реалізації проекту «Національна загальноосвітня електронна бібліотека». Важливо, що і цей проект реалізується відповідно до Постанови Президента Республіки Узбекистан № ПП-2088 від 17.12.2013 р. У рамках проекту розв'язуються питання взаємодії інформаційно-бібліотечних установ Узбекистану, комплектування фондів бібліотек різних міністерств і відомств національними електронними ресурсами; організації доступу до національних електронних ресурсів через єдину точку доступу; сприяння інформаційному обміну; формування електронних ресурсів шляхом оцифрування фондів інформаційно-бібліотечних установ республіки.

Важливою, з огляду на сучасний розвиток бібліотек, є діяльність, спрямована на їх участь у міжнародних та міждержавних проектах, що забезпечує розвиток цих закладів у контексті загальносвітових тенденцій побудови суспільства знань. До прикладу, за останні роки **бібліотеками Киргизстану** було залучено чимало інвестицій, реалізовано понад 30 проектів, які сприяли припливу нової літератури, розширенню доступу користувачів до іноземних видань, електронної інформації, світових баз даних EBSCO та інших інтернет-ресурсів.

Киргизьку віртуальну наукову бібліотеку було створено під час реалізації проекту міжнародної організації CRDF-Global, що здійснювався за фінансової підтримки Національної адміністрації ядерної безпеки США. Таким чином Киргизстан став першою центрально-азіатською країною, яка запустила такий веб-сайт. Це новий інформаційний ресурс, що містить наукові журнали з усього світу та забезпечує спрощений безплатний доступ до міжнародних порталів. На порталі Киргизької віртуальної наукової бібліотеки також розміщено електронні ресурси Центральної наукової бібліотеки Національної академії наук (НАН) Киргизької Республіки

(<http://cslnaskr.jet.kg>) та бібліотечно-інформаційні ресурси Асоціації університетських бібліотек Киргизстану [4].

Бібліотечно-інформаційний консорціум Киргизстану був зареєстрований у грудні 2002 р. з метою розширення доступу до інформації та формування єдиної політики з питань автоматизації бібліотек і створення власних електронних ресурсів. Консорціум має тривірневу структуру – об'єднує бібліотеки на республіканському, обласному та регіональному рівнях. Нині він формально об'єднує 87 бібліотек країни. Республіканський рівень представляють провідні бібліотеки, що зберігають найцінніші ресурси, такі як Національна бібліотека, Республіканська бібліотека для дітей та юнацтва, Державна патентно-технічна бібліотека, а також вишівські бібліотеки національного рівня – бібліотека Киргизького національного університету ім. Ж. Баласагіна, Киргизького державного технічного університету, Американського університету Центральної Азії та ін.

Фундаментальна наукова бібліотека НАН Республіки Вірменія у 1990-х рр. здійснила низку важливих проектів за підтримки Вірменської філії Фонду сприяння Інституту відкритого суспільства (ІВС). За грантом ІВС спільно з Інститутом інформатики і проблем автоматизації НАН Вірменії було реалізовано проект автоматизації бібліотечних процесів, завдяки якому в бібліотеці встановлено локальну комп'ютерну мережу і створено електронну базу даних видань НАН Республіки Вірменія [7]. У листопаді 2011 р. в академії відбулася презентація програми «Армянская виртуальная научная библиотека», що вміщує понад 3 млн наукових статей, опублікованих у відкритому доступі, і понад 8 тис. журналів програми ООН *Research4Life*.

Організований у 2001 р. Консорціум бібліотек Вірменії забезпечив розвиток і всебічне нарощування зв'язку між електронними масивами бібліотек республіки за допомогою новітніх технологій. До складу консорціуму входять 12 найбільших бібліотек Вірменії, в т. ч.: Національна бібліотека Вірменії, Фундаментальна бібліотека НАН, бібліотека Єреванського державного університету, Науково-технічна бібліотека, Республіканська наукова медична бібліотека, бібліотека Єреванського державного медичного університету ім. М. Гераці, бібліотека Національного політехнічного університету, бібліотека Державного лінгвістичного університету ім. В. Брюсова, Національна дитяча бібліотека Вірменії ім. Хнко-Апера, Єреванська центральна міська бібліотека ім. А. Ісаакяна та бібліотека Єреванської державної консерваторії ім. Комітаса, Книжкова палата Вірменії. З метою правильного формування та ефективного використання зведеного каталогу бібліотечними фахівцями Вірменії інтенсивно створюються авторитетні файли як для персональних авторів, так і для організації.

У **Національній парламентській бібліотеці Грузії** з 1989 р. створюються бази даних національної книги, з 1993-го – авторефератів, з

1996-го – «Книги в друці», «Книги в продаж», зведені каталоги іноземної періодики та англomовних книг. Крім традиційної електронної бібліотеки, в Грузії формуються окремі електронні бази даних для поширення грузинської літератури за кордоном. Національний центр грузинської книги та Національна парламентська бібліотека Грузії підписали меморандум про створення першої електронної бази перекладів творів грузинської літератури.

Проект щодо формування електронно-інформаційної бази повних комплектів газет, виданих у Баку і Тбілісі за роки незалежності Азербайджанської і Грузинської республік у 1918–1920 рр., підписали Національна парламентська бібліотека Грузії та Національна бібліотека Азербайджану. Окремі бібліотечні проекти виконуються під патронатом Президента Грузії. Зокрема, резервний фонд Президента Грузії профінансував проект, який забезпечив 70 сільських бібліотек інтернет-зв'язком.

Важливим з огляду на організацію електронних ресурсів став Закон про обов'язковий примірник видань, прийнятий у Грузії у 2016 р. Він зобов'язав видавців передавати Національній парламентській бібліотеці Грузії не лише друкований, а й електронний примірник видань. Причому власник видання, укладаючи договір з бібліотекою, надає їй право (за власним вибором) розмістити електронний примірник видання для загального використання в Інтернеті, для використання тільки в локальній мережі бібліотеки або дає право лише на зберігання (без надання доступу).

Про ставлення держави до організації бібліотечного обслуговування в країнах близького зарубіжжя свідчить і зведення нових будівель для бібліотек. Слід зазначити, що за останнє десятиліття нові сучасні приміщення отримали Національна академічна бібліотека Республіки Казахстан, Національна бібліотека Таджикистану, Центральна наукова бібліотека НАН Азербайджану.

У 2012 р. було введено в експлуатацію нову будівлю **Національної бібліотеки Таджикистану**. Бібліотеку оснащено сучасною технікою, створено електронний каталог, електронну бібліотеку, забезпечено доступ до бібліотечних ресурсів, реалізовано інші інноваційні проекти, які піднесли обслуговування користувачів на якісно новий рівень. У бібліотеці нараховується 25 читальних залів, в яких є 274 автоматизованих робочих місця для користувачів; три виставкові зали для демонстрації стародавніх рукописів і цінних книг; галерея для виставок книг за галузями знань. У 2012–2013 рр. тут було відкрито центри культури США, КНР та Німеччини. У 2005 р. урядом Республіки Таджикистан затверджено Програму розвитку Національної бібліотеки Таджикистану на 2006–2015 рр.

З нагоди 75-річчя від дня створення Національної бібліотеки ім. А. Фірдоусі в рамках науково-практичної конференції «Современное состояние библиотек Таджикистана и пути их дальнейшего развития» (2008) відбулася презентація сайту бібліотеки, а у 2011 р. бібліотеці було присуджено інтернет-премію «Закраший освітній сайт» Таджикистану.

Азербайджанська національна бібліотека ім. М. Ф. Ахундова з 2003 р. розпочала впровадження автоматизованої системи управління. Для цього було використано програмне забезпечення, розроблене в США. Одночасно з формуванням електронного каталогу розпочалося й створення електронної бібліотеки. З 2005 р. введено в дію автоматизовані модулі «Комплектування», «Каталогізація» і «Книговидача». Що дуже важливо, ведеться база авторитетних (нормативних) даних, об'єктами наповнення якої є імена осіб, назви організацій, предметні заголовки, географічні назви. У 2015 р. електронна бібліотека нараховує 126 654 електронні ресурси. Створено повнотекстову електронно-інформаційну базу даних дисертацій, захищених в Азербайджані, яка містить понад 10 тис. документів [9].

З метою модернізації бібліотеки в 2011–2013 рр. було впроваджено три великі проекти. У 2011 р. створено екранний сервер (Дата-центр) для управління й охорони інформаційних даних бібліотек, що входять до бібліотечно-інформаційної мережі Міністерства культури і туризму; у 2012-му – проект Єдиної електронної бібліотеки, обліку і управління інформацією, а в 2013-му – проект Інформаційної системи єдиних централізованих бібліотек. У результаті реалізації цих проектів було повністю автоматизовано процес обслуговування користувачів, у т. ч. впроваджено е-замовлення книг та ін.

Державна програма розвитку бібліотечно-інформаційної галузі в Азербайджанській Республіці на 2008–2013 рр. першочергово ставила за мету створення цифрових колекцій цінних і рідкісних документів. Сьогодні всі стародруковані видання з фондів Архіву азербайджанської літератури, відділу рідкісних видань і музею бібліотеки повністю відображено в електронному каталозі.

У фондах Інституту рукопису НАН Азербайджану зберігається 40 тис. рідкісних і цінних рукописних документів. Поповненню фондів е-копіями раритетних рукописів сприяє й активна міжнародна діяльність установи. Зокрема, в 2013 р. понад 200 копій і електронних версій матеріалів з історії і літератури Азербайджану було придбано в Паризькій національній бібліотеці [3].

Складовою інформаційних ресурсів з великими обсягами документів є також фонди Центральної наукової бібліотеки і бібліотечної мережі НАН Азербайджану; музейні інформаційні ресурси – наукові колекції, архіви і виставки Музею історії Азербайджану та Музею національної літератури НАН Азербайджану [1]. 5 травня 2014 р. було введено в дію нову будівлю Центральної наукової бібліотеки НАН Азербайджану, яка була збудована згідно з розпорядженням Президента держави І. Алієва «Об усилении материально-технической базы Национальной Академии Наук Азербайджана» від 29 квітня 2011 р. з метою організації фондів бібліотеки відповідно до сучасних вимог.

Тема формування корпоративних документно-інформаційних ресурсів і створення зведених каталогів бібліотек є актуальною та пріоритетною у діяльності бібліотечної спільноти країн близького за-

рубіжжя. Зокрема, у **Республіці Білорусь** практично відразу після здобуття незалежності розпочали створення зведеного електронного каталогу бібліотек країни. До кінця 1990-х рр. у більшості великих бібліотек республіки вже працювали локальні мережі, а до кінця 2010-го – взаємодія між бібліотеками встановилася за допомогою корпоративних мереж.

Зведений електронний каталог бібліотек Білорусі – це національний інформаційний ресурс, основний масив якого формується найбільшими республіканськими бібліотеками: Національною бібліотекою Білорусі, Центральною науковою бібліотекою ім. Якуба Коласа НАН Білорусі, Республіканською науково-технічною бібліотекою, Президентською бібліотекою Республіки Білорусь. Для інформування про склад фондів бібліотек регіонів функціонують регіональні зведені е-каталоги Брестської, Вітебської, Гродненської, Мінської та Могильовської областей. Окрім бібліотек-учасниць бібліографічні записи зі зведеного електронного каталогу запозичують публічні бібліотеки та бібліотеки вишів.

Рада бібліотек Білорусі з інформаційної взаємодії регулярно проводить засідання та приймає рішення щодо стану корпоративної каталогізації в країні. При Раді бібліотек створено Технологічний комітет системи зведеного каталогізації, який організовує роботу і забезпечує консультування бібліотек з питань тестування програмного забезпечення, впровадження зразка регіонального зведеного електронного каталогу бібліотек Білорусі.

Як зазначає директор Національної бібліотеки Білорусі Р. Мотульський, з 1990-х рр. бібліотека пройшла шлях від першого персонального комп'ютера до широкого використання локальних мереж і розвитку корпоративної взаємодії між бібліотеками на основі зведеного електронного каталогу і віртуальних читальних залів. Однак проект корпоративної каталогізації не втратив значення, його економічна ефективність, з переходом на економічні механізми управління, лише зростає [8].

Представлений короткий огляд діяльності бібліотек близького зарубіжжя засвідчив, що серйозні трансформації, які відбуваються в соціокультурній сфері цих країн, диктують нові вимоги до організації роботи бібліотек, до рівня теоретичного осмислення нововведень. Відповідно до вимог часу в збірнику «Бібліотеки національних академій наук: проблеми функціонування, тенденції розвитку» з'являються нові розділи: «Научная библиотека: трансформация направлений деятельности», «Электронные ресурсы и информационные технологии», «Книгоиздание в системе научных коммуникаций», «Защита интеллектуальной собственности» та ін. Збірник адресовано насамперед бібліотекарям країн близького зарубіжжя, проте його читацька аудиторія значно ширша. Оскільки окремі програми МААН реалізуються в рамках угод про співробітництво з науковими установами Польщі, Литви, Латвії, Болгарії, Македонії, Чехії, у збірнику друкуються статті бібліотечних фахівців цих країн [2; 5]. Матеріали збірника є доступними для користувачів

як України, так і країн близького та далекого зарубіжжя, зокрема, електронна версія збірника представлена на порталі НБУВ у базі даних «Наукова періодика» та в спеціалізованій міжнародній базі даних «Библиотечное дело и информационное обслуживание».

Список використаних джерел

1. Алиева-Кенгерли А. И. Подход к организации научных электронных библиотек / А. И. Алиева-Кенгерли, С. В. Кондратьев // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / НАН Украины, Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского, Междунар. асоц. акад. наук, Совет директоров науч. б-к и информ. центров ; междунар. редкол. А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – Киев, 2010. – Вып. 8. – С. 110–119.

2. Блюджовене Н. Стандартизаційна інтеграція в області інформації та документації в Литві / Н. Блюджовене, Л. Буцкене // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / НАН Украины, Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского, Междунар. асоц. акад. наук, Совет директоров науч. б-к и информ. центров ; междунар. редкол. А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – Киев, 2011. – Вып. 9. – С. 187–197.

3. Гусейнова Ф. И. Оцифровка рукописей в целях сохранности культурного наследия / Ф. И. Гусейнова // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / НАН Украины, Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского, Междунар. асоц. акад. наук, Совет директоров науч. б-к и информ. центров ; междунар. редкол. А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – Киев, 2017. – Вып. 14. – С. 182–187.

4. Ибраимова Ш. Д. Создание электронной библиотеки книжных памятников Кыргызской Республики / Ш. Д. Ибраимова // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / НАН Украины, Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского, Междунар. асоц. акад. наук, Совет директоров науч. б-к и информ. центров ; междунар. редкол. А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – Киев, 2012. – Вып. 10. – С. 340–345.

5. Коцере В. Я. Сотрудничество Академической библиотеки Латвийского университета с научными библиотеками Украины / В. Я. Коцере // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / НАН Украины, Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского, Междунар. асоц. акад. наук, Совет директоров науч. б-к и информ. центров ; междунар. редкол. А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – Киев, 2016. – Вып. 13. – С. 231–239.

6. Максумова М. А. Создание корпораций (консорциумов) информационно-библиотечных учреждений в электронной среде (КРИБУ) / М. А. Максумова // Интернет и информационно-библиотечные ресурсы в науке, образовании, культуре и бизнесе, Central Asia–2015 : материалы междунар. конф. 22–24 апреля 2015 г. – Ташкент, 2015. – С. 268–271.

7. Минасян К. О. Фундаментальная научная библиотека Национальной академии наук Республики Армения / К. О. Минасян // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / НАН Украины, Нац. б-ка Украины им. В. И. Вернадского, Междунар. асоц. акад. наук, Совет директоров науч. б-к и информ. центров ; междунар. редкол. А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – Киев, 2003. – Вып. 2. – С. 314–318.

8. Мотульський Р. С. Особенности развития библиотек в современной информационно-технологической среде / Р. С. Мотульський // Интернет и информационно-библиотечные ресурсы в науке, образовании, культуре и бизнесе, Central Asia–2015 : материалы междунар. конф. 22–24 апреля 2015 г. – Ташкент, 2015. – С. 6–11.

9. Сафаралиева Г. Д. Национальная библиотека Азербайджана как информационно-библиотечный ресурс в науке, образовании и культуре / Г. Д. Сафаралиева // Интернет и информационно-библиотечные ресурсы в науке, образовании, культуре и бизнесе, Central Asia–2015 : материалы междунар. конф. 22–24 апреля 2015 г. – Ташкент, 2015. – С. 80–84.

10. Ходжаев А. Вклад Национальной библиотеки Узбекистана в формирование информационного общества / А. Ходжаев // Интернет и информационно-библиотечные ресурсы в науке, образовании, культуре и бизнесе, Central Asia–2015 : материалы междунар. конф. 22–24 апреля 2015 г. – Ташкент, 2015. – С. 3–6.